

www.atlanterhavskomiteen.no

DET SIKKERHETSPOLITISKE BIBLIOTEK 11-2001

Jahn Otto Johansen

Tysk utenrikspolitikk før og nå

Om forfatteren

Jahn Otto Johansen arbeider i NRKs utenriksredaksjon. Han har tidligere vært NRKs korrespondent i Berlin, Washington og Moskva samt sjefsredaktør i Dagbladet og utenriksjef i fjernsynets utenriksavdeling. Jahn Otto Johansen har tidligere utgitt en rekke bøker om utenriks- og sikkerhetspolitikk..

Innhold

Økonomisk kjempe og politisk dverg	3
Viktig militært bidrag	5
NATO, Europa og østpolitikk	6
En ny geopolitisk situasjon	8
Kohl og hans arvtagere	9
Primus inter pares	10
Mitterand og Thatcher skeptiske	11
Nye muligheter i Øst-Europa	12
Franskmennene reagerer	14
Langt frem for EU-forsvar	15
Bundeswehr i krise	16
Vil beholde amerikanerne i Europa	17
Amerikanske bekymringer	18
På gummisåler overfor Washington	20
Potensielle konflikter	21
Russland prioriteres høyt	22

<i>Utgitt av:</i>	<i>Den norske Atlanterhavskomiteé</i>
<i>Redaktør:</i>	<i>Kjetil Sørli</i>
<i>Trykket av:</i>	<i>Hegland Trykkeri AS, Flekkefjord</i>
<i>ISSN:</i>	<i>0802-6602</i>

For mer informasjon, besøk våre internetsider: www.atlanterhavskomiteen.no

Tysk utenrikspolitikk før og nå

av Jahn Otto Johansen

Økonomisk kjempe og politisk dverg

Helt siden Romtraktaten ble undertegnet i 1957 og grunnlaget for EU var lagt, har tyskerne latt være å vise sine politiske muskler. Forbundsrepublikken ble gjerne omtalt som en økonomisk kjempe og en politisk dverg. Den største og den viktigste stat i det europeiske fellesskap øvet ikke den politiske innflytelse i Brussel som dens økonomiske styrke kunne ha tilsagt.

Tyskerne har betalt mer til fellesskapet enn noen andre. Ca 60 prosent av nettooverføringene til EU kommer i dag fra Tyskland. Men i kommisjonen i Brussel var de lenge representert bare med økonomiske lettvektene, og i ministerrådet hadde de en påfallende lav profil. Når de åpnet munnen i europeiske fora, var det for å fortelle at de var «gode europeere». Det som var bra for Europa, var godt for Tyskland. De tyske representanter i Brussel ville ikke ha kommet på

tanken å si at det som er godt for Tyskland, er bra for Europa. Tyskerne ville ikke vedkjenne seg egne nasjonale interesser. «Nasjonale interesser» var tabu i tysk debatt.

Vesttyskerne følte behov for å gjøre opp for fortidens synder. De måtte sone for Hitler. Den tid skulle være definitivt forbi da de europeiske naboer hadde noe som helst å frykte fra Tyskland. De andre europeere måtte for all del ikke få inntrykk av at Tyskerne hadde ambisjoner om å innta noen lederstilling i Europa. Det overlot tyskerne til franskmennene, som mer enn gjerne påtok seg denne oppgave. Franskmennene og de andre fikk bestemme, og så tok tyskerne regningen. Den tyske tilbakeholdenhet eller beskjedenhet, som tyskerne selv yndet å kalle det, ble også stimulert av Forbundsrepublikkens føderale og desentraliserte politiske system. Det innebar en møysommelig prosess med forhandlinger, kompromisser og konsensus-bygging. Konsensus i betydningen fravær av konflikt og strid var nøkkelordet.

Koalisjonsregjeringene i Bonn måtte ikke bare ta hensyn til den parlamentariske balanse i Forbundsdagen, men også delstatenes vekt i Forbundsrådet. Selv når den føderale regjering hadde et solid flertall i Forbundsdagen bak seg for et fremstøt i Brussel, kunne delstatene skape vanskeligheter.

Og over det hele svevet forfatningsdomstolen i Karlsruhe. Den passet på at politikernes avgjørelser ikke stred med grunnloven. I knapt noe europeisk land spiller de forfatningsmessige overveielser større rolle enn i Tyskland. Det forsterket konsensuslinjen i tysk europapolitikk så vel som i innenrikspolitikken.

Men likevel talte Bonn ofte med to tunger i Brussel. De ulike statsråder markerte avvikende synspunkter på en måte som man ikke opplevde med noe annet medlemsland. Finansministeren og landbruksministeren kunne gi inntrykk av å representere motstridende interesser, hvilket de i realiteten ofte gjorde.

Selv om Vest-Tyskland hadde sterke forbundskanslere som Konrad Adenauer og Helmut Kohl og internasjonalt respekterte regjeringssjefer som Willy Brandt og Helmut Schmidt, så var det mer en unntagelse enn en regel

at tyskerne i Brussel opptrådte med en klar og entydig stemme som kunne gi inntrykk av at her var det en stormakt som gjorde sine synspunkter gjeldende. Disse forhold gjorde Forbundsrepublikken mindre enn den egentlig var.

Viktig militært bidrag

I tillegg til den selvpålagte beskjedenhet i EF/EU-sammenheng og den systembetingede uklarhet, kom den militære og etterretningsmessige komponent. Også her spilte tyskerne en meget viktig rolle uten å ta de store politiske gevinster.

Vest-Tyskernes bidrag til NATO-forsvaret ble stadig viktigere. Uten *Bundeswehrs* konvensjonelle styrke hadde det europeiske kontinent ligget åpent for Sovjetunionen og Warszawapakten. Det forstod amerikanerne tidlig og satset derfor mye på å bygge opp *Bundeswehr* til Vest-Europas mest betydelige militære slagkraft.

Vesttysk etterretningstjeneste var dessuten en viktig samarbeidspartner for CIA og for e-tjenesten i de andre NATO-land, også den norske. At e-sjef Gehlen og hans fremste medarbeidere hadde gjort en moralsk tvilsom innsats i Hitlers tjeneste på Østfronten, var ingen hindring.

Selv om tyskerne ikke hadde kjernevåpen og heller ikke gjorde krav på det (bortsett fra forsvarsminister Franz Josef Strauss i en periode), så var Forbundsrepublikkens konvensjonelle styrke, etterretningsmessige potensial og militærindustrielle kapasitet minst like viktige bidrag til fellesforsvaret som det atommaktene Frankrike og Storbritannia kunne stille opp med.

Men også i NATO nøyde vesttyskerne seg med å spille annenfiolin. I hvert fall var dette det inntrykk de ønsket å gi. Vest-Tyskland var en trofast og lydige alliert som stilte soldater, våpen og forsvarsindustri til NATOs disposisjon. Bonn trakk aldri Washingtons absolutte lederstilling i den vestlige forsvarsallianse i tvil, og opptrådte heller ikke som noen brysk storebror overfor mellomstore og små NATO-allierte.

Det kunne riktignok komme knuter på tråden, som når Nixonadministrasjonen stilte seg skeptisk til Willy Brandts østpolitikk, når

Helmut Schmidts kjemi stemte særdeles dårlig med Jimmy Carters eller det var sterkt divergerende interesser i Cocom (organet som skulle kontrollere eksport til kommunistlandene). Vesttyskerne tviholdt på at det skulle bygges olje- og gassledninger fra Sovjetunionen, til tross for at Washington mente at dette ville gjøre Forbundsrepublikken farlig avhengig av sovjetiske energiforsyninger.

Men alt dette var tross alt bare skjærsmysler som ikke endret noe ved hovedinntrykket, nemlig at vesttyskerne betraktet USA som den avgjørende garantist for sin sikkerhet og at de opptrådte lojalt og solidarisk i NATO. Når det kom til stykket var det aldri noen virkelig tvil om den vesttyske regjerings underordning under NATO og USA. Det var aldri noen fare for tysk «*Alleingang*»-solospill. Det var det franskmennene som stod for.

Bonns lojalitet viste seg ikke minst i den dramatiske striden om utplassering av amerikanske mellomdistanseraketter som svar på de sovjetiske SS-20 rakettenes. Totalt sett var SS-20 mer en politisk enn en militær trussel, men sett fra Washington og NATO var det nødvendig å forhindre at Moskva skulle kunne slå inn en kile i forbindelsene mellom USA og Vest-Europa. I motsetning til de fleste sosialdemokrater, bl. a. de som i dag sitter i den tyske regjering og i SPDs ledelse, var Helmut Schmidt overbevist om at det måtte gis et klart svar på den sovjetiske utfordring. Derfor tok han en stor belastning i forhold til sitt eget parti og tysk opinion. Ikke i noe land, selv Norge, kostet det så mye politisk å akseptere det såkalte dobbeltvedtaket som i Vest-Tyskland.

Selv om Forbundsrepublikken ikke var noe atommakt, var det den gang en stormakt i konvensjonell forstand. Men vest-tyskerne brukte heller ikke dette til å trumfe gjennom egne nasjonale interesser. Man kunne bruke et parallelt bilde til det økonomisk-politiske: Vest-Tyskland var i europeisk sammenheng en militær kjempe, men en politisk dverg.

NATO, Europa og østpolitikk

I hele etterkrigstiden stod altså vesttysk utenriks- og sikkerhetspolitikk på to solide søyler:

- En klar europeisk orientering, basert på et tysk-fransk samspill der de lot franskmennene spille førstefolin.
- En like klar NATO-orientering, som bygget på en ubrytelig lojalitet til USA

I tillegg kom avspenningspolitikken østover som kristeligdemokratene videreførte tross deres kritikk da partiet var i opposisjon. Den «evige» koalisjonspartner, fridemokratene, med utenriksminister Hans-Dieter Genscher i spissen, var en konsekvent tilhenger av denne politikken. I Genschers lange utenriksministerperiode fulgte de opp den politikk som Willy Brandt opprinnelig tok initiativet til. Da CDU-CSU hadde lagt sin trassige opposisjonsmarkering bak seg, kunne man tale om en parlamentarisk konsensus i vest-tysk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Bonn satset i særlig grad på tillitsbyggende tiltak. Selv om Sovjetunionen og Warszawapakten stadig utgjorde en militær trussel, så utbygget vesttyskerne det politiske samarbeidet østover, samtidig som de økonomiske forbindelser ble stadig viktigere. Overfor sine naboer i Øst-Europa førte Bonn en god naboskapspolitikk som tok sikte på å fjerne deres frykt for vest-tysk revansjisme og militarisme.

Dette var hovedelementene i den vest-tyske utenriks- og sikkerhetspolitikk frem til 1989, det året Berlinmuren falt, DDR begynte å gå i oppløsning og de øst-europeiske kommunistregimer led sammenbrudd. Dette kom like overraskende på politikerne i Bonn som på andre vestlige hovedsteder.

Etter at Tyskland ble gjenforent i 1990, takket være Gorbatsjovs samarbeidsvilje og president Bushs avgjørende støtte, fortsatte tyske politikere og embetsmenn å gjenta stikkordene fra den kalde krigens dager: NATO-solidaritet og lojalitet overfor USA og et fransk-tysk vennskap som fundament for en klar europeisk orientering. Tyske «nasjonale interesser» var fortsatt tabu. Bare i forskningsmiljøer og blant enkelte unge politikere kunne man registrere slike tanker, men de var helt fraværende i den utenrikspolitiske debatt.

Som en tidligere tysk ambassadør i Norge gjentok til det kjedsommelige: «Tyskland har ingen egne nasjonale interesser. Europas interesser er Tysklands interesser. Forbundsrepublikken har ingen interesser som adskiller seg fra de andre land i det europeiske fellesskap. Tyskland har ingen nasjonale interesser.»

En ny geopolitisk situasjon

Selv om det fortsatt lå en viss realitet i slike utsagn, fikk de etter hvert karakter av et ritual som ikke tok hensyn til de endrede geopolitiske forhold etter den kalde krigens slutt. Den nye geopolitiske situasjon var en konsekvens av fire faktorer:

- 1) Den tyske gjenforening økte Forbundsrepublikkens folketall fra 16 millioner til 82 millioner. Det gjorde Forbundsrepublikken til det absolutt største land i det europeiske fellesskap.
- 2) Utvidelsen østover av både NATO og EU gjorde Tyskland til en europeisk sentralmakt, enten man likte dette uttrykk eller ikke. Enkelte tyskere mente betegnelsen «sentralmakt» var for historisk belastet. Men geografien talte sitt tydelige språk: Den ny-gamle hovedstaden Berlin ble liggende som et potensielt kraftsentrum midt i hjertet av dette nye Europa.
- 3) Det gjenforenede Tyskland var omgitt av bare allierte eller venner. Ingen av nabostatene kunne betraktes som fiender. Tyskland var ikke lenger utsatt for militære trusler fra noen kant. Mellom Tyskland og Russland var det oppstått to beskyttende belter; de tidligere Warszawapakt-land som var blitt medlemmer av NATO eller regnet med å bli det, og de tidligere sovjetrepublikker som var blitt selvstendige stater. Fra selve Russland forelå det heller ikke noen konvensjonell militær trussel, i hvert fall ikke på flere tiår – slik vesttyske militære og politikere så det.
- 4) Det nye trusselbildet i øst var ikke lenger rent militært, men innebar en rekke nye utfordringer: Faren for store flyktningestrømmer og økonomisk immigrasjon, menneskesmugling, import av mafios kriminalitet med et

hårdere voldspotensial enn man hadde vært vant til i Vest-Tyskland, og miljøproblemer. Økonomiske og sosiale problemer bortenfor den nye tyske østgrense kunne bli et problem for Forbundsrepublikken Tyskland.

Erkjennelsen av denne nye geopolitiske situasjon kom tregt blant den eldre garde av tyske politikere, som supereuropeeren Helmut Kohl var den fremste eksponent for. Kohl var riktignok rask til å utnytte det historiske «mulighetenes vindu», som åpnet seg i 1990, til å forsere frem tysk gjenforening. Men enten kunne han ikke, eller ville ikke, se de muligheter dette ga til å fremme egne tyske nasjonale interesser.

Kohl og hans arvtagere

For Kohl var det aldri noen tvil om målet: Et europeisert Tyskland fremfor et tyskdominert Europa. For Kohl var europeisk integrasjon, slik den skulle fremmes bl. a. gjennom den upopulære innføring av EURO til erstatning for DM, et spørsmål om krig eller fred i fremtidens Europa. Den Europeiske pengeunion, som hadde meget liten oppslutning blant tyskerne, var en investering i europeisk fred og sikkerhet. Dette ble trumfet igjennom av Kohl.

Men etterfølgergenerasjonen av tyske politikere, de som var for unge til å ha noe personlig minne om nazismen og den annen verdenskrigs ødeleggelser, hadde et noe annerledes perspektiv. Selv om Kohl hadde beholdt regjeringmakten i 1998, ville det kommet en langsom, men sikker holdningsendring også innen CDU-CSU. Den yngre garde av SPD-politikere tenkte likeledes i nye baner. Og blant yngre sosialdemokrater var perspektivene annerledes enn de som preget Helmut Schmidt og hans generasjon.

De yngre politikere var minst like meget demokrater og antinazister som de gamle, men de følte intet behov for å demonstrere en konsekvent dårlig samvittighet på grunn av fortiden. De unndro seg ikke Tysklands historiske ansvar, men så ingen grunn til at de skulle be om unnskyldning for at de representerte EUs største og viktigste land. De ville rett og slett bli oppfattet

som «normale». Tyskland skulle være «normalt», i den grad et land med Tysklands spesielle historie og ansvar kan oppfattes som normalt.

Den nye politikergenerasjon, særlig i SPD, men også i CDU-CSU, var mer opptatt av innenrikspolitikken enn av utenriks- og sikkerhetspolitikk. Men i den grad de så utover rikets grenser, var de ikke fremmede for å tenke i tyske nasjonale interesser. For dem var dette intet tabu. Den nye politikergenerasjon inntok med den største selvfølgelighet sine posisjoner som likemenn blant europeere. Beskjedenhetens tid var forbi. Den gamle rituelle retorikk kunne ikke lenger dekke over den kjensgjerning at Tyskland var blitt den sentrale makt i Europa.

Primus inter pares

Vi skal se hvordan den nye geopolitiske situasjon tyskerne er kommet i, gjør at de ikke lenger bare oppfattes som likemenn, men som *primus inter pares*. Slik er det inntrykk andre europeere danner seg av det nye Tyskland. Etter EUs toppmøte i Nice i desember 2000 var dette et gjennomgangstema i kommentarene i andre europeiske land.

Selv om tyskerne selv ikke var fornøyde med utfallet av toppmøtet, betraktet altså andre dem som seierherrer. Riktignok fikk ikke Schröder gjennomslag for sitt krav om flere stemmer i ministerrådet i samsvar med det økte folketall, men ved et innviklet system oppnådde tyskerne en effektiv vetorett når de allierte seg med et land av Polens størrelse. Dessuten fikk de flere representanter i Europarådet.

I motsetning til rådspresident Chirac opptrådte Schröder forsiktig i Nice. Han satte ikke inn det press som Tysklands nye styrke kunne ha tilsagt. Resultatet var at tyskerne ga inntrykk av at de var rimelige og kompromissvillige, mens franskmennene stod frem som umulige og tverre. Et seriøst blad som *The Economist* brukte nettopp uttrykket *primus inter pares*, og *Financial Times* skrev om «en ny geometri» i Europa. Den seriøse britiske presse så i motsetning til de vulgært antityske tabloidaviser ingen stor fare i dette. Tabloidene er aldri kommet lenger enn krigstidens propagandistiske

fremstillinger av den sauerkraut-etende og dumme Fritz. Dette er det britiske fotballpublikums Tysklandsbilde, men det deles altså ikke av seriøse kommentatorer og av de toneangivende politikere, bortsett fra toryenes Europafiendtlige høyrefløy.

Franske aviser som *Le Monde*, *Le Figaro* og *Liberation* slo fast at Tyskland ikke lenger spilte annenfiolin. Det var nå tyskerne og ikke franskmennene som bestemte marsjretningen og takten i den europeiske integrasjonsprosess, het det. De franske kommentatorer bebreidet sine egne politikere og embetsmenn for ikke å ha forstått denne geopolitiske forskyvning i europeisk politikk.

Grunnen til dette mente de lå i den forstokkede franske elite, som har mer eller mindre den samme utdanningsbakgrunn og sitter fast i de samme forestillinger om fransk *Grandeur*. Denne elite er til tross for over førti års fransk-tysk samarbeide dypt skeptisk til tyskerne. Disse holdninger ligger i følge franske pressekommentarer under overflaten av svulstige festtaler om det fransk-tyske vennskap som bærebjelken i det europeiske hus.

Mitterand og Thatcher skeptiske

Dette er et forhold som går tilbake til 1989 da Berlinmuren falt, DDR gikk i oppløsning og tysk samling ble en reell mulighet. President Mitterand var like skeptisk til Tysklands gjenforening som Storbritannias Margareth Thatcher, og han opptrådte enda mer provoserende enn henne i de dramatiske månedene på slutten av 1989. Etter at muren var falt og det for de fleste iakttagere var klart at DDR-staten gikk opp i limingen, dro Mitterand først til Kiev for å rekruttere sovjetisk motstand mot et gjenforenet Tyskland. Deretter reiste han til Øst-Berlin for å gi det vaklende østtyske regimet en ryggdekning som Gorbatsjov nektet å gi sine gamle kamerater.

I ettertid ble Mitterands uheldige besøk i Øst-Berlin fremstilt som et diplomatisk ulykkestilfelle, forårsaket av en ikke særlig oppegående fransk kvinnelig ambassadør. Hun burde advart presidenten mot å komme til DDR på dette tidspunkt, het det. I virkeligheten var det ingen i Elycepalasset som

rådet Mitterand til å reise til Øst-Berlin. Både presidenten og hans rådgivere trodde at de med dette fremstøtet i ellefte time skulle gi det dødsdømte østtyske regimet politisk intravenøs førstehjelp og dermed forhindre en samling av de to tyske stater.

Eliten i Paris mente at det fransk-tyske vennskap på Frankrikes premisser var evigvarende og uforanderlig, så lenge man forhindret Tysklands gjenforening. I disse kretser hadde man en klippetro på Frankrike som «Europas lokomotiv», til tross for at det var Tyskland som utgjorde det økonomiske tyngdepunkt. Riktignok gav moderniseringen av fransk næringsliv et puff fremover slik at Frankrike en periode hadde høyere økonomisk vekst enn Tyskland. Men utviklingen av det langsiktige styrkeforhold i Europa lot seg ikke stanse av den franske elitens drømmer.

Med gjenforeningen økte altså Tyskland sitt folketall slik at det ble en fjerdedel større enn Frankrikes. Samtidig åpnet kommunismens sammenbrudd i Øst-Europa for muligheter som tyskerne lenge hadde forberedt ved et utstrakt økonomisk og teknologisk samarbeid med disse land, først og fremst Polen. Etter 1990 var det tyskerne, langt mer enn franskmennene og amerikanerne, som fylte det tomrom som oppstod ved Comecons (det østeuropeiske motstykket til EF) oppløsning og bortfallet av det sovjetiske hegemoni. Det var først og fremst Tyskland som investerte i de nye markedsøkonomier i Sentral- og Øst-Europa.

Nye muligheter i Øst-Europa

Dette gav tyskerne et godt utgangspunkt for å øke sin politiske innflytelse i disse land, selv om det ikke ble direkte uttalt. Riktignok holdt franskmennene fast på sitt tradisjonelle vennskap med det latinske Romania, men også der var det tysk handel og teknologi som var viktigst. Og uansett hvor meget franskmennene hadde investert i Romania, så var dette landet så svekket etter Ceausescus vannstyre og nasjonalistiske politikk at det ikke kunne tjene som døråpner til resten av Øst-Europa. Romania mistet mye av sin betydning for Vesten etter den kalde krigens slutt.

Polen derimot var helt sentralt, i kraft av folketall og beliggenhet. Dessuten gjennomførte polakkene en vanskelig, men nødvendig reformprosess som gjorde overgangen til markedsøkonomi mer effektiv enn i de andre østeuropeiske land. De var aldri i tvil om hvilken samarbeidspartner som var viktigst for dem i vest. Til tross for at polakkene led mer under Hitler-Tyskland brutale erobningskrig enn noen annen europeisk nasjon, kanskje bortsett fra serberne, så de det gjenforente Tyskland som en døråpner til Europa.

Tsjekkerne som kom gjennom krigen med langt mindre skader enn polakkene, var mer skeptiske til tyskerne. Sudetspørsmålet var en større belastning for de tysk-tsjekkiske forbindelser enn Oder-Neissegrensen ble for forholdet Tyskland-Polen. Men også i Tsjekkia var det tysk kapital og teknologi som var mest interessant. Volkswagens vellykkede overtagelse av Skodaverkene er et av mange eksempler.

I det tradisjonelt tyskervennlig Ungarn var det ingen som helst tvil om at Tyskland var deres beste venn og beskytter. Tyskerne lot heller ingen sjanse gå fra seg til å demonstrere sin takknemlighet overfor Ungarns siste kommunistiske utenriksminister og senere sosialdemokratiske statsminister, Gyula Horn, for at landet i 1989 åpnet grensene til Østerrike for østtyske flyktninger. Det var en direkte utfordring til regimet i DDR, men den ungarske regjeringen hadde Gorbatsjovs velsignelse for sin beslutning.

Da Slovakia omsider kvittet seg med den antivestlige populistten Vladimir Meciar, lå også dette landet åpent for tysk forretningsinteresser. At slovakene i likhet med ungarerne var Tysklands allierte under den annen verdenskrig, var noe det offisielt ble tiett om, men dette forhold bidro til at slovakene var mer vennlig innstilt til tyskere enn tsjekkere var. Og det var heller ikke uten betydning at mange tyskere så på Slovakia som en del av den gamle tyske interessesfære.

Bulgarene tigget tyskerne om å komme og ble også belønnet med tyske investeringer, selv om de ble mer begrenset på grunn av Sofiaregjeringens forsinkede reformpolitikk. Bulgaria var også Hitler-Tyskland allierte og er et land der tyskere i dag tas imot med åpne armer.

Franskmennene reagerer

I alle disse land kom franskmennene etter tyskerne, om de i det hele tatt var med i bildet. Det ble derfor Tyskland og ikke Frankrike som fylte opp det politiske vakuum i Øst-Europa etter at Moskva måtte oppgi sitt regionale hegemoni. Det er sannsynlig at den franske elite så hvor det bar hen, men i stedet for å samarbeide med tyskerne i Sentral- og Øst-Europa, henfalt den til angstbiteri og selvforherligelse.

Det er i hvert fall slik mange franske kommentatorer fremstiller det. Tilsvarende kritiseres Frankrikes ledere for ikke å ha innstilt seg på den maktjustering som Tysklands styrke og plassering i det nye Europa tilsa.

Helmut Kohl gjorde alt for å dempe franske frustrasjoner. Han kom til tross for ydmykelser fra fransk side, særlig under Chirac, med stadige tilbud om å styrke det fransk-tyske samarbeidet på franske premisser. Kohl tilbød Paris fellesprosjekter i Øst-Europa, og sa seg også interessert i Nord-Afrika som var tradisjonelt fransk interesseområde. Der kunne tysk kapital og teknologi ha vært satt inn også til Frankrikes fordel. Men det kom aldri noe svar fra Elycepalasset, selv ikke under Mitterand som hadde nesten like god kjemi til Kohl som de Gaulle hadde til Adenauer.

Mitterands DDR-fremstøt i 1989 og fortsatte skepsis til Tysklands gjenforening i 1990 viste Kohl hvor skrøpelig det fransk-tyske forhold og dets ektefødte kjærlighetsbarn – den europeiske integrasjon – kunne bli dersom man ikke ga det næring. Det var derfor Kohl kom Mitterand i møte i Maastricht, der et avgjørende skritt på veien mot europeisk politisk union ble tatt. For Mitterand var Maastricht en måte å omfavne det gjenforenede Tyskland på. Det var en omklamring som skulle sikre Frankrike et nakketak på det nye og sterke Tyskland.

Kohl var med på dette spillet, fordi han mente det var nødvendig både for Europa og for Tyskland å komme franskmennene i møte. Men den europeiske pengeunionen skulle vise seg å bli det siste store tysk-franske fellesprosjekt.

Langt frem for EU-forsvar

Tanken om en felles utenriks- og sikkerhetspolitikk for EU deles fullt ut av tyskerne, men bestrebelsen på å etablere en EU-styrke, *Rapid Development Force*, kom først i gang etter at London og Paris hadde nærmet seg hverandre. Og det er tross store ord et langt mer diffust og uklart prosjekt enn Pengeunionen. EUs nye sikkerhets- og forsvarspolitikk, uttrykt i en slik spesialstyrke, har ennå lang tid igjen for å bli realisert, om den noen gang blir det. Og om så skjer, vil den antagelig få langt mer beskjedne dimensjoner enn det politikere og ivrige stabsoffiserer i dag drømmer om.

Det Londonbaserte *Center for European Reform* la våren 2001 frem en rapport, skrevet av en fransk, en tysk og en engelsk forsvarsekspert. Alle tre var overbeviste tilhengere av EUs nye utenriks- og sikkerhetspolitiske profil og *Rapid Development Force*, men like fullt helte de kaldt vann i hodene på de mest entusiastiske forkjemperne for disse ideer. Det vil ta minst ti år før EU-styrken vil være i stand til å gjennomføre noen meningsfylt militæraksjon uavhengig av NATO, heter det i studien.

Den reiser tvil om medlemsstatenes evne og særlig vilje til å følge prosjektet opp økonomisk ved økte forsvarsbevilgninger. Ingen nasjonalforsamling, bortsett fra den franske, er i dag villige til å bruke mer penger på forsvaret, den tyske forbundsdagen aller minst.

Riktignok mener forsvarsminister Rudolf Scharping at hans slanking og reformering av *Bundeswehr* både skal gi Tyskland et mer effektivt forsvar og penger til overs til å investere i den militære høyteknologi som amerikanerne har og europeerne mangler.

USAs suverene lederstilling ble jo tydelig demonstrert under Kosovokrigen. Det var en krig som europeerne overhodet ikke kunne ha gjennomført uten amerikansk hjelp. Skal EU-styrken bli en operasjonsdyktig slagkraft, trengs det satellitter, komplisert datautstyr til luftovervåkning og slagmarkstyring, massiv transportkapasitet og utstyr for etterfylling av drivstoff i luften. Dette mener altså Scharping det skal bli en råd med når han er ferdig med moderniseringen av *Bundeswehr*.

Bundeswehr i krise

Men mange sivile og militære eksperter deler ikke denne oppfatningen. *Berliner Morgenpost*, som slett ikke er noen sensasjonsavis, kunne i mars 2001 sitere en hemmeligstempelt rapport fra generalinspektøren for *Bundeswehr*, Harald Kujat: «Situasjonen i *Bundeswehr* har i dens 45-årige eksistens aldri vært så alvorlig som nå.»

Kampfly blir stående på bakken på grunn av mangel på penger. Dermed gis verken gamle eller nye piloter den nødvendige trening. Materialanskaffelser til erstatning for utstyr som går i stykker er i liten grad aktuelt. Går en stridsvogn kaputt, må den slepes til et depot. Der blir den glemt eller slaktet slik at den brukes som reservedeler når andre stridsvogner går i stykker.

Tysklands høyeste offiser karakteriserte i rapporten dette som «ukontrollert kannibalisme». I et avisintervju uttalte generalinspektør Kujat seg mer diplomatisk da han sa at det tyske forsvar «er ikke fullt innsatsberedt». Det var en omskrivning av det faktum at tyske styrkekontingenter som var øremerket til NATO, måtte reduseres. Bare de tyske styrkene på Balkan får de ressursene som er nødvendig for å opprettholde et tilfredsstillende operasjonsnivå.

Det tyske forsvarsbudsjettet er som følge av finansminister Hans Eichels sparekniv blitt redusert fra 53,6 til 44,9 milliarder DM. Omregnet i reell kjøpekraft var det samlede Tysklands forsvarsbudsjett i 2001 adskillig lavere enn det vesttyske i 1970. *Bundeswehr* mangler 15 000 yrkessoldater til å fylle viktige posisjoner, men for velkvalifiserte ungdommer er ikke forsvaret lengre en så attraktiv arbeidsplass, selv i tider med høy arbeidsledighet.

Det nye *Bundeswehr* reduseres fra 340 000 til 280 000 mann innen 2006. Verneplikten innskrenkes til ni måneder, og dermed blir *Bundeswehr* enda mer avhengig av vervet personell som tjenestegjør lenge nok til at de behersker den stadig mer kompliserte teknologi. Dermed undergraves prinsippet om allmenn verneplikt som har vært «hellig» i Tyskland, i motsetning til Frankrike og Storbritannia. Verneplikten har vært betraktet som en «skole i demokrati» for tysk ungdom.

60 garnisoner skal legges ned. Mange av kasernene er allerede i meget

dårlig forfatning fordi det lenge har vært vanskelig å finne midler til vedlikehold og oppussing. En konsekvent rasjonalisering av garnisonsstrukturen er ikke enkel, fordi det lett utvikler seg til distriktspolitikk der delstatenes interesser veier tungt. Vi kjenner problematikken igjen fra Stortinget der forsvarspolitikk ofte erstattes av distriktspolitikk.

20 000 mann i det slankede *Bundeswehr* er øremerket for *Rapid Development Force*. Men dersom situasjonen er så kritisk som lekkasjene til tysk media tyder på, er det vanskelig å se hvordan Tyskland i fremtiden skal kunne opprettholde et troverdig forsvar. Ifølge flere forsvarsekspertene er det urealistisk å tro at Tyskland skal få råd til å anskaffe den nødvendige høyteknologiske kapasitet som amerikanerne i dag har monopol på.

Vil beholde amerikanerne i Europa

Derfor er Tyskland i likhet med de fleste andre EU-land, bortsett fra Frankrike, desperat opptatt av å beholde amerikanerne i Bosnia og Kosovo. Da den nye amerikanske utenriksministeren, Colin Powell, i februar 2001 besøkte hovedkvarteret i Brussel, hadde hans europeiske allierte ett brennende spørsmål. Det dreide seg verken om de kritiske amerikanske reaksjonene på *Rapid Development Force* eller USAs planer for et antirakettforsvar (NMD – *National Missile Defence*).

Engstelsen gjaldt de fredsbevarende amerikanske styrkers fortsatte stasjonering i Kosovo. President George W. Bushs sikkerhetspolitiske rådgiver, Condoleezza Rice, hadde jo allerede under valgkampen skremt europeerne med sine uttalelser om at den slags oppgaver som NATO har på Balkan, kunne overlates til europeerne. Så fikk amerikanerne heller ta seg av de store og reelle sikkerhetsinteresser. Etter min mening var det en viss rimelighet i dette resonnementet. Men Powell kunne forsikre sine europeiske kolleger om at det ikke kom på tale med noen ensidig amerikansk tilbaketrekking fra Balkan.

Selv om lettelsen var stor, ikke minst blant tyskerne, så gjenstår det faktum at verken Tyskland eller de fleste andre EU-land er innstilt på å øke

forsvarsbudsjettene tilstrekkelig til at europeerne kan få sin egen høyteknologiske militærkapasitet som gjør dem i stand til å operere uavhengig av amerikansk hjelp. Dette understreker ytterligere hvor fjernt EUs forsvarsprosjekt egentlig er, og det viser at det i hvert fall ikke på dette området er noen felles tysk-fransk plattform som det spesielle samarbeidet mellom de to land kan bygge videre på.

Tyskerne vil for en hver pris unngå en konflikt mellom EU og NATO. De ønsker ikke noen frakobling fra USA. Franskmennenes hensikt med å utvikle en egen utenriks- og sikkerhetspolitisk profil for EU er å oppløse de nære bånd som har eksistert mellom USA og Europa siden den annen verdenskrig. Dette går som en rød tråd gjennom fransk politikk fra de Gaulle til i dag. Begeistringen over at Frankrike for noen år siden påny sa seg villig til å delta i NATOs militære samarbeid, var forhastet.

Dette skjønner tyskerne, og det setter klare begrensninger for det fransk-tyske samarbeidet. Tyskerne satser sterkt på fortsatt amerikansk nærvær i Europa og derfor motsetter de seg en frakobling av EU-styrkene fra NATO, som franskmennene riktignok sier de ikke ønsker, men i praksis arbeider for. Tyskland er også imot at EU dupliserer NATO militært. Det er det overhodet ikke midler til, og det ville svekke NATO-samarbeidet.

Amerikanske bekymringer

Tyskernes forsikringer lyder som skjønn musikk i amerikanernes ører, hadde det ikke vært for det faktum at de svekker sitt forsvar i en så urovekkende grad. Det er stikk i strid med Washingtons ønske om at europeerne skal betale mer til forsvaret.

Da Volker Ruhe, som var forsvarsminister i Kohls regjering, besøkte Washington i 2001, traff han de toppfolkene som er ansvarlig for utenriks- og sikkerhetspolitikken. Folk som visepresident Dick Cheney, forsvarsminister Ronald Dumsfeld og sikkerhetspolitisk rådgiver Condoleezza Rice, er i likhet med utenriksminister Colin Powell gamle kjennere av europeisk og særlig tysk politikk. Det er urimelig, som det gjøres i norske og europeiske

pressekommentarer, å fremstille dem som fanget i den kalde krigs tankegang.

Det er all grunn til, slik Aftenpostens velorienterte Tysklandskorrespondent Aasmund Willersrud gjør, å legge vekt på de inntrykk Volker Ruhe brakte med seg fra Washington. USA ser på nedskjæringene av det tyske forsvar med bekymring, sa Ruhe. Selv om det sikkert kommer inn et element av politisk taktikk fra en svekket opposisjon som leter etter noe å markere seg med, så er Ruhes beskrivelse dekkende. Dette bekreftes av kommentarer i amerikansk presse.

Men det er også andre irritasjonsmomenter i forholdet mellom Tyskland og USA, og de skyldes amerikanske utspill. Den tyske regjering er bekymret for president Bushs planer om et rakettforsvar mot såkalte «skurkestater». Tyskerne tar ikke denne begrunnelsen helt alvorlig, selv om de innser at Saddam Hussein ikke har oppgitt sine planer om masseutryddelsesvåpen.

Slik tyske eksperter ser det, kan den slags våpen bringes til USA og brukes som pressmiddel mot supermakten på en mer effektiv måte enn ved et raketangrep. Dessuten er Libya på vei inn i det gode selskap, og tross president Bushs nølen er det bare et spørsmål om tid før også Nord-Korea strykes fra listen over «skurkestater» som amerikanerne betrakter som en trussel.

Utenriksminister Joschka Fischer gir uttrykk for en utbredt oppfatning i tyske fagmiljøer når han sier han tror det er amerikanske bekymringer for en fremtidig kinesisk trussel og en ny Taiwankrise som er den egentlige motivering for planen om et antirakettforsvar. Berlin har et annet syn på Kina, som er et av de mest interessante satsingsområdene for tysk eksportindustri. Kinesiske brudd på menneskerettighetene og Tibetproblemet er ingen hjertesak for forbundskansler Schröder, selv om den grønne grasrota går sitt pliktløp og kritiserer koalisjonsregjeringen for unnfallenhet.

Den rød-grønne regjering har i virkeligheten ikke markert noen høyere menneskerettighetsprofil enn forgjengeren gjorde. Det kommer også til uttrykk i den svært neddempede kritikk av den russiske krigføringen i Tsjetsjenia, som har forvoldt større sivile ødeleggelser enn noen av det som skjedde i det tidligere Jugoslavia. Når man sammenligner utenriksminister Fischer og

forsvarsminister Scharpings overdramatiserte Balkanretorikk med deres forsiktige uttalelser om russiske overgrep i Tsjetsjenia, blir mangelen på konsekvens påfallende.

På gummisåler overfor Washington

Tyske politikere er kommet til at verken de eller deres europeiske allierte kan stanse president Bushs planer om et antirakettforsvar. Det de for enhver pris vil unngå, er å komme i en vanskelig meglerrolle mellom Moskva og Washington. Tyskerne er heller ikke så interesserte i å delta i en europeisk forlengelse av et slikt antirakettforsvar, fordi de vet det blir meget kostbart, og ingen kan i dag si med sikkerhet hvor effektivt det blir. Berlin håper bare at skadevirkningene for forholdet USA-Europa skal bli så små som mulig.

En tilsvarende kriseminimalisering så vi i de tyske reaksjoner på de amerikansk-britiske flyangrepene mot Irak i februar 2000. Ingen som hadde kontakt med regjeringstilværet i Berlin, kunne være i tvil om hva sosialdemokratene og de grønne egentlig mente. Men forbundskansler Schröder holdt sine kritiske oppfatninger for seg selv.

Da utenriksminister Fischer besøkte Washington og ble «dus» med etterfølgeren til sin gamle beskytter, Madeleine Albright, nøyde han seg med å si at «han hadde ikke noe å kritisere amerikanerne for». Fischer gjorde alt for å etablere et like godt forhold til Powell som han hadde til Albright. Det må sies å være litt av en personlighetsforandring hos en mann som med steiner og knyttneve protesterte mot alt USA foretok seg. Men det er også et uttrykk for amerikansk pragmatisme, som mange europeere ikke tiltrodde den konservative Bush-administrasjonen, at Colin Powell bare spøkte vekk reporterspørsmål om Fischers fortid som terroristvenn og utropte ham til sin nye «*buddy*» (kamerat).

Den rød-grønne regjering bestreber seg altså på å ha et best mulig forhold til USA, utfra den realistiske vurdering at det er i Tysklands interesse. Tyskerne innser også at fortsatt amerikansk nærvær i Europa beroliger dem som frykter at den tyske innflytelsen skal bli for stor. Berlin har her lagt inn en selvpålagt

sperre for egne ambisjoner.

Potensielle konflikter

Men alt dette kan likevel ikke dekke over at det er betydelige potensielle problemer mellom Europa og USA generelt og mellom Berlin og Washington spesielt. Dette gjelder områder som vanligvis ikke får de samme mediaoppslag som antiraketforsvar og bombing av Irak.

Potensielle konfliktområder er miljøproblematikken, handelspolitikken og genmanipulert mat. Nevnes må også tyske reaksjoner på amerikanernes praktisering av dødsstraff. To tyske brødre er allerede henrettet, og to til står for tur. Her gikk tyskerne så langt at de innklaget USA for den internasjonale domstol i Haag, noe som tidligere ville ha vært helt uhørt mellom to så nære allierte. Barnefordelingssaker etter tysk-amerikanske skilsmisser er også et problem som ikke minst massemedia tvinger den tyske regjering til å beskjefte seg med.

Men aller mest alvorlig er de problemer som handelspolitikken og teknologisk-industriell konkurranse stiller de tysk-amerikanske forbindelser over. USA mener EU på ulovlig måte stenger amerikanske produkter og tjenester ute, og i USA er det sterke proteksjonistiske tendenser i fagbevegelsen. Men akkurat på det sistnevnte område har antagelig tyskerne og EU mindre å frykte av Bushadministrasjonen enn dersom Al Gore hadde blitt president. Demokratene er mer følsomme overfor fagforeningspress enn republikanerne.

Derimot må man regne med at striden om industrispionasje, som tyskerne gjorde et så stort nummer av allerede under Clintonadministrasjonen, vil fortsette. Amerikanerne har fra den kalde krigens dager beholdt et gigantisk avlyttingsanlegg i Bayern. I følge tysk presse mistenker Bundesachtichtendienst i München amerikanerne for å «avlytte» telefoner, telefax og e-post som kan gi dem innsyn i industrihemmeligheter.

På dette området spionerer sannsynligvis alle på alle etter den kalde krigens slutt. Franskmennene er nok like ivrige etter å tilegne seg tyske teknologiske og industrielle hemmeligheter som amerikanerne er, selv om deres kapasitet

for å se inn i de tyske kommunikasjoner og databaser antagelig er noe mer begrenset.

I fremtiden vil grensen mellom rent militær spionasje og industrispionasjen bli stadig mer utvasket, og dette kan ikke unngå å få følger for forholdet også innen alliansen. De forskjellige stater må beskytte seg mot gamle venner og allierte. Med økt tysk selvhevdelse vil dette kunne skape betydelig irritasjon i forholdet til USA, selv om de tyske myndigheter fortsatt vil tale høyere om russisk enn om amerikansk industrispionasje.

Russland prioriteres høyt

Forholdet til Russland utgjør det fjerde viktige hjørne i den tyske utenriks- og sikkerhetspolitiske firkant; Berlin-Paris-Washington-Moskva. Dette var høyt prioritert av Helmut Kohl. Selv om han følte en spesiell takknemlighetsgjeld til Mikhail Gorbatsjov for dennes avgjørende bidrag til Tysklands gjenforening, hadde Kohl ingen problemer med å omstille seg til den langt mindre sofistikerte Boris Jeltsin.

Mellom dem utviklet det seg noe som i tysk presse ble omtalt som «*Männerfreundschaft*» – vennskap mellom menn i og utenfor badstua, med feit mat, øl og vodka dertil. For Kohl var det viktig å dyrke vennskapet med den vulgære og uberegnelige Jeltsin for å sikre at alle de sovjetiske styrker trakk seg ut av det gamle DDR i ordnede former og at tysk industri fikk innpass i det nye russiske markedet.

Gerhard Schröder ga i valgkampen uttrykk for at det skulle bli slutt på denne formen for forbindelser med lederen i Kreml. Han var ikke innstilt på å bruke tiden på badstubesøk sammen med Jeltsin. Schröder ville fortsatt ha et godt forhold til den russiske lederen, men det skulle være noe mer distansert.

Schröder sa at Tyskland ikke lengre skulle opptre som den «snille onkel», som alltid dunget ut når russerne trengte kreditter eller annen hjelp. De ikke-innfridde gigantlån til Russland ble et tema i valgkampen i 1998. Kohl-regjeringen ble beskyldt for å ha vært så gavmild at den satte tyske interesser i fare.

Da Schröder var blitt varm i stolen og skulle ta opp igjen forbindelsen med Russland, kom Kosovokrigen som et forstyrrende element. Men etterhvert etablerte han et rimelig forhold til Jeltsins etterfølger, Vladimir Putin. Det skjedde mer i nøkterne former enn mellom Kohl og Jeltsin. Det passet inn i kjemien i forholdet mellom Putin og Schröder. Men selv om de ikke gikk i badstu sammen, dro familien Schröder og Putin på tradisjonell russisk kanefart i de snøtunge skoger utenfor Moskva, og den ikke særlig religiøse Schröder gikk til messe sammen med den ortodoks troende Putin.

Dette hadde en symbolverdi som passet en så mediebevisst politiker som Schröder, men realitetene i de tysk-russiske forbindelser var blitt mer nøkterne. Når faklene fra kanefarten og lysene i kirken var slukket, meldte de håndfaste problemene seg.

De overdrevne forhåpningene om hva tysk eksportindustri kunne oppnå på det russiske markedet var ikke blitt innfridd. Tyske forretningsfolk klaget over at Russland ikke ga dem den rettssikkerhet og den forutsigbarheten som de måtte ha for å satse stort der borte. Tyske industri- og finansfolk taler ikke lengre om «det store russiske eventyr».

Dessuten lot russerne være å betjene sine lån på en ansvarlig måte, til tross for at høyere oljepriser ga store inntekter. Det dreier seg både om såkalt «gammel skyld» fra DDR-tiden og nye store lån som ble gitt etter Tysklands gjenforening. Berlin insisterer på at russerne skal oppfylle sine forpliktelser, men Putin har hittil ikke kommet med noe mer enn generelle løfter om at det skal ordne seg. Gjeldsproblematikken vil i årevis ligge som en skygge over de tysk-russiske forbindelser.

Da Putin etterfulgte Jeltsin som president, trodde en del tyskere at hans seks år i Dresden som KGB-mann og hans tyskferdigheter skulle gjøre ham spesielt vennligsinnnet overfor Tyskland. Men Putin er ingen sentimental mann. Selv om han fortsatt ser Tyskland som en døråpner til EU og ikke oppgir tanken på å slå inn en kile mellom Berlin og Washington, så blir ikke Tyskland lengre prioritert så høyt som tidligere. Putin flørter gjerne med Storbritannia, og han nøler ikke med å søke nye partnere i Øst-Asia. Vil Putin

oppnå noe i Paris, går han direkte dit og ikke via Berlin. Og når det kommer til stykket, taler han direkte med president Bush, ikke via Schröder eller andre europeiske mellommenn.

Dette er den realpolitiske ramme man må se de fremtidige tysk-russiske forbindelser i. Det betyr ikke at tyskerne ikke lenger vektlegger forholdet til Russland, men en tysk-russisk tilnærming etter Rapallooppskrift, som både franskmenn og polakker har vært bekymret for, ligger ikke i kortene. Rapallo er i det hele tatt ikke en gyldig parallell. For i 1922 var det to krigsherjede land som var utstøtt fra det gode internasjonale vennskap. De søkte sammen i et pragmatisk samarbeide for å bryte ut av sin diplomatiske, militære og økonomiske isolasjon. I dag tilhører tyskerne i høyeste grad det gode selskap, og heller ikke russerne befinner seg ute i kulden, selv om de synes de vestlige land kunne vært enda mer imøtekommende.

Forbundsrepublikken vil ikke risikere sine gode forbindelser til USA og de andre vestlige land ved å eksperimentere med et Rapalلودiplomati det ikke er noe som helst behov for. Det ligger overhodet ikke i kortene.

Derimot ønsker Schröder å trekke Russland mer inn i EU-samarbeidet, utfra det syn at europeisk fred og sikkerhet ikke kan ivaretas på en ansvarlig måte utenat russerne er med. Schröder føler på en helt annen måte enn Bush et ansvar for Russland. Russerne må betraktes som partnere, ikke motstandere, mener Schröder. Russland bør behandles på en seriøs og ordentlig måte, ikke med den overbærende, paternalistiske holdning som Washington har vist tendenser til.

Her er forbundskansler Schröder mer engasjert enn utenriksminister Fischer, som er nesten uinteressert i Russland. Fischer er heller ikke så opptatt av tyske nasjonale interesser som Schröder er. Han vegrer seg mot å definere nasjonale interesser i utenrikspolitikken, skriver *Der Spiegel*. Var det opp til Fischer, skulle ikke engang Forbundsrepublikkens utenrikspolitikk betegnes som «tysk».

Fischer ville aldri ha markert en så sterk nasjonal selvbevissthet som Schröder gjorde da han trumfet gjennom at Det Internasjonale Pengefondet (IMF)

skulle få en tysk sjef. Og Fischer har ikke gjort særlig mye for at Tyskland skal få en fast plass i FNs Sikkerhetsråd. Det er egentlig temmelig oppsiktsvekkende når man vet at Schröder og regjeringen for øvrig prioriterer dette høyt.

Men enten Tyskland lykkes i å bli medlem av Sikkerhetsrådet eller ikke, så kan vi vente oss en mer aktiv tysk utenrikspolitikk. Vi må innstille oss på at tyskerne vil fremme sine nasjonale interesser på samme måte som franskmennene og briter alltid har gjort uten at noen har funnet det særlig merkverdig.

Den rød-grønne regjering har i sin utenriks- og sikkerhetspolitikk sverget til kontinuitet. Men hva er kontinuitet i en verden som blir mer og mer uoversiktlig og uforutsigbar jo mer vi fjerner oss fra den kalde krigens fastlåste mønster? Brudd er en mer dekkende beskrivelse av den internasjonale situasjon enn kontinuitet.

Mens det engang var slik at «alt var fastlåst og intet mulig», som veteranen Theo Sommer uttrykker det i *Die Zeit*, er i dag «alt mulig og intet fastlåst». Men verken tyskerne eller vi må glemme at Forbundsrepublikken i forhold til supermakten USA bare er en regional stormakt. Økonomisk er Forbundsrepublikken stadig en kjempe, men militært er den blitt redusert til en dverg, som *Der Spiegel* spissformulerer det. *Bundeswehr* gjennomgår en dramatisk nedbygging, som sår tvil om tyskerne i fremtiden vil være i stand til å oppfylle sine allianseforpliktelser. Amerikanerne er sterkt bekymret for reduksjonen i den tyske forsvarskapasitet. Deres kritikk underbygges av de vurderinger tyske militære eksperter er kommet med bl.a i forbindelse med det omstridte tyske bidrag til NATOs innsatsstyrke i Makedonia. Finansministerens sparekniv rammer *Bundeswehr* så hardt at det setter strenge rammer for de sikkerhetspolitiske forpliktelser Forbundsrepublikken i fremtiden kan påta seg. Det vil medføre at ikke-militære komponenter får en større betydning i tysk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Andre utgivelser i Det sikkerhetspolitiske bibliotek

- 9/97 **Jahn Otto Johansen**
Storpolitikk etter den kalde krig.
- 10/97 **Jørgen Kosmo**
Norwegian security and defence policy - future challenges.
- 11/97 **Svein Gunnar Simonsen**
Reluctant peacemongers, Aleksandr Lebed, the Kremlin, and the Khasavyurt accords.
- 12/97 **Bjørn Olav Knutsen**
Amerikansk sikkerhetspolitikk og forsvarsplanlegging.
- 1/98 **Christian Borch**
Europas vanskelige veivalg.
- 2/98 **Jahn Otto Johansen**
Sentral- og Øst-Europas år.
- 3/98 **Jakub M. Godzimirski**
The Visegrad Group, The Commonwealth of Independent States and Council of Baltic Sea States.
- 4/98 **Clive Archer**
Norden and the security of the Baltic states.
- 5/98 **Fjærvoll, Klaiber, Chesire**
The future challenges to Norwegian defence and security Policy.
- 6/98 **Aslaug Haga**
Norway's petroleum activities: The foreign policy agenda.
Bjørnar Kibsgaard
Why energy has become a security policy problem.
- 7/98 **Kenneth B. Moss**
U.S.-European relations and the changing balance between the President and Congress.
- 8/98 **Knut Vollebæk**
Norwegian security policy in a changing Europe.
- 9/98 **Gedde-Dahl, Hendriksen, Midttun og Moen**
Norge og Øst-Europa 1945-65.
- 10/98 **Knut Vollebæk**
The 1999 Norwegian OSCE chairmanship.
Bronislaw Geremek
Current challenges for the OSCE and the role of the chairmanship.
- 11/98 **Pavel K. Baev:**
Russia's policies in secessionist conflicts in Europe in the 1990s.
- 12/98 **Jakub M. Godzimirski**
Russian security policy objectives in the Baltic sea and the Barents area.
- 1/99 **Jahn Otto Johansen**
Tyskland i hjertet av Europa.
- 2/99 **Fostervoll, Gjerde, Petersen og Bondevik**
NATOs 50-års jubileum.
- 3/99 **Aage Borchgrevink**
Bakgrunnen for konflikten i Kosovo og OSSEs rolle.
Terje Lund
Interne konflikter og humanitær intervensjon.
- 4/99 **Alyson J.K. Bailes**
The new european defence debate.
- 5/99 **Idås, Wiborg, Surlien og Storberg**
USA og Vest-Europa 1945 - 1965.
- 6/99 **Geir Hågen Karlsen**
Militær støtte til de baltiske land: erfaringer og anbefalinger.

Tysk utenrikspolitikk før og nå

- 7/99 **Knut Vollebæk**
Det nye NATO og konsekvenser for Norge.
Vedlegg med NATOs strategiske konsept i norsk oversettelse.
- 8/99 **Eldbjørg Løwer**
Forsvarspolitiske utfordringer.
- 9/99 **Fredrik Bull-Hansen**
En all-europeisk sikkerhet etter bomber overBalkan.
- 1/00 **John Berg**
Europeisk forsvarsidentitet - europeisk forsvarsindustri
- 2/00 **Tor Aagaard Borgersen**
Forsvaret i skuddlinjen
Olav Martin Kvalsvik
Ikke-intervensjon og humanitære prinsipper
- 3/00 **Jahn Otto Johansen**
Sentral og Øst-Europas fremtid
- 4/00 **Bjørn Olav Knutsen, Alf Granviken, Mats Ruge Holte, Anders Kjølberg og Finn Aagaard**
Europeisk sikkerhet i en foranderlig tid: En analyse av Norges utenriks- og sikkerhetspolitiske handlingsrom
- 5/00 **Gábor Iklódy**
The Kosovo conflict - experiences of a new NATO member
- 6/00 **Christian Borch**
NATO etter Kosovo
- 7/00 **Dan Smith**
National sovereignty and citizens' rights: Having it both ways
- 8/00 **Jakub M. Godzimirski**
Russian National Security Concepts 1997-2000. A Comparative Analysis
- 9/00 **Bjørnar Kibsgaard**
Norske havområder: Strategiske og sikkerhetspolitiske utfordringer
- 10/00 **Tormod Petter Svennevig**
Sikkerhet og samarbeid rundt Østersjøen
- 1/01 **Andreas Selliaas**
Kaliningrad - en spesiell region i Russland
- 2/01 **Kjeld G. H. Hillingsø**
Det danske forsvaret i omstilling
- 3/01 **Bjørnar Kibsgaard**
Norge i energiens geopolitikk
- 4/01 **Jahn Otto Johansen**
Øst-Europas plass i fremtidens Europa
- 5/01 **Andrej Fjodorov m. fl.**
Hva er Russlands interesser i Nord-Europa?
- 6/01 **Pavel Baev**
Putin's Military Reform: Two Trajectories for the First Presidency
- 7/01 **Olav Orheim**
What are the strategic challenges Norway is facing in the High North?
- 8/01 **Ole Gunnar Austvik**
Norge som storeksporthør av gass: Utenriks- og sikkerhetspolitiske implikasjoner
- 9/01 **Arkady Moshes**
Russian Policy in the Baltic Sea Region in 2000-s: First Results and Future Prospects
- 10/01 **Bjørn Olav Knutsen**
EU - En militær stormakt? Kooperativ sikkerhet og integrasjon som grunnlag for europeisk samarbeid